

УДК 657 (075.8)
ББК 65.052

**ТАҶРИБАИ ХОРИҶИИ
БАҲИСОБГИРИИ ХАРОҶОТ ДАР
НИЗОМИ “ДИРЕКТ-КОСТИНГ” ВА
“СТАНДАРТ-КОСТИНГ”**

Дадоматов Далерҷон Нишонбоевич - доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсенти Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон (Тоҷикистон, Хуҷанд), e-mail: dalerdn@mail.ru

**ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УЧЕТА
ЗАТРАТ В СИСТЕМАХ "ДИРЕКТ-
КОСТИНГ" И "СТАНДАРТ-
КОСТИНГ"**

Дадоматов Далерҷон Нишонбоевич - доктор экономических наук, доцент Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики, (Таджикистан, Худжанд), e-mail: dalerdn@mail.ru

**FOREIGN EXPERIENCE IN COST
ACCOUNTING IN "DIRECT-
COSTING" AND "STANDARD-
COSTING" SYSTEMS**

Dadomatov Dalerjon Nishonboevich - Dr. of Economics, Associate Professor, Tajik State University of Law, business and politics, (Tajikistan, Khujand), e-mail: dalerdn@mail.ru

Калидвожаҳо. арзиши маҳсулот, стандарт-кост, директ - костинг, маркази хароҷот, маркази масъулият, хароҷоти мустақим, хароҷоти доимӣ ва таъғйирёбанда.

Аннотатсия. Самаранокии кори ҳар як корхона аз баҳисобгирии босифати идоракунии, аз ҷумла таҳияи салоҳиятнокии низоми баҳисобгирии хароҷот вобаста аст. Бисёр таснифоти баҳисобгирии хароҷот ва арзиши маҳсулот ва хидматҳо мавҷуданд. Ҷудошавии онҳо бо он шарҳ дода мешавад, ки дар раванди расидан ба ҳадафи баҳисобгирии хароҷот ҳар як корхона дар алоҳидагӣ ба вазифаҳои усулҳои гуногун диққат дода, усули аслии худро интихоб мекунад. Дар ин мақола низомҳои баҳисобгирии хароҷот "директ-костинг" ва "стандарт-костинг" таъкид шудааст. Интихоби дурусти низоми муайяни баҳисобгирии хароҷот аз ҷониби корхона ба самаранокӣ ва камхарҷии иттилоот таъсири назаррас мерасонад ва ин омилҳо имкон медиҳанд, ки сари вақт қарорҳои асосноки идоракунии қабул карда шаванд. Мақсади ин мақола муайян кардани хусусиятҳои низомҳои баҳисобгирии хароҷоти хориҷӣ «Стандарт-кост» ва «Директ-костинг», инчунин татбиқи низомҳои ҷудошуда барои иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Ключевые слова. себестоимость продукции, нормативная себестоимость, прямые затраты, центр затрат, центр ответственности, прямые затраты, постоянные и переменные затраты.

Эффективность работы любого предприятия зависит от качества управленческого учета, в том числе от развития компетенции системы учета затрат. Существует множество классификаций учета затрат и себестоимости продукции и услуг. Их разделение объясняется тем, что в процессе достижения цели учета затрат каждое предприятие в отдельности ориентируется на задачи разных методов и выбирает свой оригинальный метод. В данной статье освещаются системы учета затрат «директ-костинг» и «стандарт-костинг». Правильный выбор предприятием той или иной системы учета затрат оказывает существенное влияние на оперативность и экономичность информации, а эти факторы позволяют принимать своевременные и обоснованные управленческие решения. Целью данной статьи является определение особенностей систем учета внешних затрат «Стандарт - костинг» и «Директ - костинг», а также внедрение отдельных систем для экономики Республики Таджикистан.

Keywords: production cost, standard cost, direct costs, cost center, responsibility center, direct costs, fixed and variable costs.

The efficiency of any enterprise depends on the quality of management accounting, including the development of the competence of the cost accounting system. There are many classifications of cost accounting and the cost of products and services. Their separation is explained by the fact that in the process of achieving the goal of cost accounting, each enterprise individually focuses on the tasks of different methods and chooses its own original method. This article highlights the cost accounting systems "direct costing" and "norm costing". The correct choice by an enterprise of one or another cost accounting system has a significant impact on the efficiency and cost-effectiveness of information, and these factors make it possible to make timely and informed management decisions. The purpose of this article is to determine the features of the external cost accounting systems "Standard-cost" and "Direct-cost", as well as the introduction of separate systems for the economy of the Republic of Tajikistan.

Муқаддима. Яке аз вариантҳои алтернативии усули дохилии ҳисобкунии арзиши маҳсулот, ки баҳисобгирӣ ва ҳисоб кардани арзиши аслии воҳиди маҳсулот (кор, хизматрасонӣ)-ро пешбинӣ менамояд ин усули бевоситаи арзиши аслии мебошад. Ин усул ба принсипи тақсими хароҷоти ширкат ба доимӣ ва тағйирёбанда асос ёфтааст. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки ин усул вобастагии хароҷотро аз динамикаи ғайриқабилбаҳо тичоратии ширкат меомӯзад. Интихоби дурусти низоми муайяни баҳисобгирии хароҷот аз ҷониби корхона ба самаранокӣ ва камхарҷии иттилоот таъсири назаррас мерасонад ва ин омилҳо имкон медиҳанд, ки сари вақт қарорҳои асосноки идоракунӣ қабул карда шаванд. Самаранокии иқтисодии ҳар як корхона аз баҳисобгирии босифати идоракунӣ, аз ҷумла таҳияи салоҳиятноки низоми баҳисобгирии хароҷот вобаста аст. Баҳисобгирии хароҷот ва низоми арзиши аслии маҳсулот маҷмӯи унсурҳои ба ҳам вобаста буда, имкон медиҳад, ки маълумот дар бораи хароҷоти ҷорӣ ва ояндаи субъекти хоҷагидорӣ, инчунин ҳисоб кардани арзиши аслии маҳсулоти тайёрро таҳлил ва назорат кунед.

Усулҳо. Барои мақсадҳои таҳқиқ усулҳои зерин истифода шудаанд:

- усулҳои таҳлили ҳисоботи молиявӣ;
- уфуқӣ, амудӣ, таносуб, муқоиса ва ғайра.

Барои омӯзиши таҷрибаи хориҷӣ оид ба ҳисоб кардани арзиши маҳсулот (кор, хизматрасонӣ) усулҳои умумии илмӣ ва махсуси таҳқиқот истифода шудаанд:

- баррасии заминаи меъёрӣ;
- усули таҳлилий;
- ҳисобҳои иқтисодӣ ва математикӣ.

Сарфи назар аз он, ки "директ-костинг" барои Ғарб як низоми анъанавии ҳисоббарорӣ аст, барои ширкатҳои Тоҷикистон ин як низоми нав ва ояндадор аст.

Чунин олимони машҳур, ба монанди М. Вахрушина, Н. Г. Чумаченко, С. А. Стуков, С. С. Сатубалдин, С. А. Николаева ва дигарон ин низомро дар нашрияҳои илмӣ муҳокима карда дурнамои истифодабарии ин низоми ҳисоббарорӣ бо паҳншавии муносибати маржиналӣ ба идоракунӣ алоқаманд меҳисобанд. Яъне, он барои қабули қарорҳои ғайрӣ оид ба нархгузорӣ, қабули фармоиш бо нархи на бештар аз арзиши аслии, дар бораи ба мақсад мувофиқ будани қабули фармоиши муайян барои харидан ё иваз кардани таҷҳизот ва ғайра. Маълумот дар бораи тағйирёбандаҳои нисбат ба хароҷот ва ғайраи умумии хароҷот ва даромади ниҳой афзалтар аст. Бартариии ин низом инчунин дар он аст, ки ҳисобкунии арзиши хароҷоти тағйирёбанда имкон медиҳад, ки равандҳои банақшагирӣ, меъёрӣ, баҳисобгирӣ, назорати хароҷот сода карда шаванд, зеро хароҷот шаффофттар ва хароҷоти инфиродӣ бештар назорат карда мешаванд. Ва, албатта, ин низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ба татбиқи назорати ғайрӣ хароҷоти доимӣ, имкони гузаронидани таҳлили экспресси зараровар мусоидат мекунад. Таърихан номи «директ-костинг» тасодуфан пайдо нашудааст.

Дар марҳилаҳои аввали татбиқи ин усул танҳо хароҷоти мустақим ба арзиши хароҷоти тағйирёбанда дохил карда шуда, ҳама намуди хароҷоти ғайримустақим

бевосита ба натиҷаҳои молиявӣ аз ҳисоб бароварда мешуданд. Дар натиҷа маблағи умумии хароҷоти тағйирёбанда бо маблағи хароҷоти мустақим рост омад, ки дар асл дар номи усул инъикос ёфтааст. Тибқи ин усул баҳисобгирии банақшаگیرӣ ва идоракунии хароҷот танҳо дар қисми тағйирёбандаи онҳо амалӣ карда мешавад, яъне танҳо хароҷоти тағйирёбанда аз рӯи моддаҳои ҳисобкунии мувофиқ тақсим карда мешаванд.

Дар баробари ин, хароҷоти доимӣ ба ҳисобгирии хароҷот дохил карда намешаванд ва бояд баҳисобгирии алоҳидаи идоракунии бо назардошти минбаъда ба ҳисобкунии натиҷаи молиявии ширкат дар давраи муайяни ҳисоботӣ дохил карда шаванд. Нархи арзише, ки бо усули бевосита ҳисоб карда мешавад, «камшуда» ё «нопура» номида мешавад. Дар адабиёти гуногуни иқтисодӣ шумо инчунин метавонед истилоҳоро пайдо кунед - арзиши тағйирёбанда ва кӯтоҳшуда.

Барои амиқтар дида баромадани усули директ-костинг ва муайян кардани имкониятҳои татбиқи он дар корхонаҳо бо мақсади ҳисобкунии арзиш ва қабули қарорҳои дахлдори идоракунии оид ба нархгузорӣ, баррасии таҷрибаи амалии ширкатҳои хориҷӣ ва ватанӣ муҳим аст.

Дар бораи усули баҳисобгирии хароҷоти шартан тағйирёбанда иқтисодшиноси маъруф Д. Бернер навиштааст, ки «ин низоми баҳисобгирии хароҷотест, ки ба тақсимои умумии хароҷоти корхона ба доимӣ, яъне вобаста ба миқдори маҳсулоти истеҳсолшуда ва тағйирёбанда, яъне тағйир додани хароҷот, ки бевосита ба ҳаҷми маҳсулот дар як воҳиди вақт истеҳсол карда мешавад. Дар калкуляцияи арзиши маҳсулот танҳо гурӯҳи охирини хароҷот - хароҷоти мустақим ва хароҷоти ғайримустақими тағйирёбанда иштирок мекунад. Ин асосан ба баҳодиҳии захираҳои маҳсулоти нимтайёр ва тайёр ҳангоми тартиб додани баланси ниҳоии солна ва баҳодиҳии хароҷоти вобаста ба маҳсулоти фурӯхташуда дар давраи ҳисобот дахл дорад. Хароҷоти доимӣ дар ҳисоби фоида ва зиён ҳисоб карда мешавад» [4, с.53]. Аз ин таъриф дида мешавад, ки хусусияти асосии «директ-костинг» вобаста ба тағйирёбии ҳаҷми истеҳсолот тақсимои хароҷот ба доимӣ ва тағйирёбанда мебошад.

Фарқи байни даромад аз фурӯши маҳсулот, қор, хизмат ва хароҷоти тағйирёбанда даромади ниҳой мебошад. Аммо хароҷот на ҳама вақт қатъиян тағйирёбанда ва ё доимӣ буда, мутахассисон ба масъалаи ба ин ё он гурӯҳ вобаста кардани хароҷот дучор мешаванд. Ин масъала Ҷ.Г. Хорнгрен «тақрибии хароҷот» ном дорад [7, с.215], ки ду фарзияро дар бар мегирад:

- вазифаи хароҷот дар дохили фосола хаттӣ тахмин карда мешавад;

- динамикаи хароҷот бо як тағйирёбандаи ҳалқунанда шарҳ дода мешавад, на бо маҷмӯа. Масалан, маблағи хароҷоти субъекти иқтисодӣ барои кашондани он аз рӯи масофаи ҳаракати ҳайати ҳаракаткунанда муайян карда шуда, ҳамаи дигар омилҳо, вазни бор, марка ва соли истеҳсоли локомотивҳо ба назар гирифта намешаванд.

Раванди баҳодиҳии арзиш аз рӯи усули «директ-костинг» иҷрои вазифаҳои зеринро дар бар мегирад:

- муайян намудани марказҳои масъулият;

- мувофиқи принципҳои усул гурӯҳбандии хароҷот, ба устувор ва тағйирёбанда тақсим кардани онҳо, инчунин ташкили баҳисобгирии идоракунии онҳо;

- ташаккули ҳисоботи дохилии идоракунии;

- таҳлили нишондиҳандаҳои ҳисоботи дохилии идоракунии барои асоснок кардани қарорҳои роҳбарикунанда.

Пайдарҳамии амалиёт ҳангоми ҳисоб кардани арзиши хароҷоти тағйирёбандаро дар расми 1 муаррифӣ кардан мумкин аст.

- идоракунии мақсадноки ҳам хароҷоти тағйирёбанда ва ҳам фоидаи ниҳоии амалиётӣ, ки имкон медиҳад, ки маҳсулоти дорои даромаднокии бештар ба назар гирифта шаванд ва сиёсати самараноки нархгузорӣ гузаронида шавад.

Ва агар чунин имкониятҳо илова кунем, ба монанди муайян кардани ҳадди даромаднокӣ (нуктаи танаффусӣ, ҳаҷми ҳадди фуруш), маржаи устувории молиявии ширкат ва лимити поёнии нархи маҳсулот ё фармоиш, гузаронидани таҳлили муқоисавии даромаднокии навъҳои гуногуни маҳсулот, муайян кардани барномаи оптималии истеҳсоли маҳсулот (кор, хизматрасонӣ), имконияти интиҳоб баъзи истеҳсоли худи маҳсулот ё хизматрасонӣ ва хариди он дар як тараф, пас ба мақсад мувофиқ будани истифодаи низоми директ-костинг дар субъектҳои иқтисодӣ раднашаванда.

Илова бар ин, ин низом метавонад дар якҷоягӣ бо низоми танзимкунанда ё стандарт-кост ташкил карда шавад, ки ба назорати фаврии хароҷоти доимӣ мусоидат мекунад. Стандартҳо ё меъёрҳо дар низоми ҳисобкунии мустақим татбиқ намуда, онҳо меъёрҳо ҳам барои хароҷоти доимӣ ва ҳам тағйирёбанда муқаррар мекунад. Яке аз муҳимтарин принципҳои баҳисобгирии идоракунии принципи самаранокии баҳисобгирии хароҷот мебошад, ки мавҷудияти се усулро пешаки муайян мекунад:

- баҳисобгирии воқеӣ, яъне хароҷоти гузашта;

- баҳисобгирии хароҷоти стандартӣ;

- усули тағйирёфтаи баҳисобгирии хароҷот маъноӣ пурраи калима хароҷоти стандартӣ мебошанд.

Бо назардошти усули баҳисобгирии хароҷоти воқеӣ, бояд қайд кард, ки дар раванди ин намуди баҳисобгирии муҳосибӣ маълумоте истифода мешавад, ки дар натиҷаи баҳодиҳии арзиши асли ба даст оварда шудааст. Бори аввал низоми стандарт-кост дар китоби Г. Эмирсон маҳсулнокии меҳнат ҳамчун асоси идоракунии ва музди меҳнат зикр шудааст» (1900), Г.Эмирсон пешниҳод кард, ки арзиши асли бо арзиши стандартӣ иваз карда шавад.

Ба фикри ӯ, ҳисобу китобро ба оянда рӯ овардан лозим аст, зеро пешбинӣ кардан маъноӣ оғоҳ карданро дорад. Аз ин рӯ, тамоми чараҳои иқтисодӣ ҳатто пеш аз саршудани он бояд қатъиян назорат карда шавад. Аммо аз рӯи арзиши асли ҳисобгирии муҳосибӣ ғайр аз меъёрҳои дар гузашта ба даст овардашуда ягон меъёро пешниҳод карда наметавонад. Ва бе меъёрҳо фаъолияти хоҷагӣ мақсади ҳудро гум мекунад ва маъмурият ба воситаи ҳисобгирии муҳосибӣ дар бораи ҳосилнокии меҳнат, ки асоси кори фаврий ва музди меҳнат мебошад, маълум карда наметавонад. Ғайр аз ин, дар тадқиқоти илмӣ ҳосилнокии меҳнат вай таклиф кард, ки хангоми чен кардани ҳосилнокии меҳнат таносуби хароҷоти ҳақиқӣ нисбат ба хароҷоти стандартӣ истифода бурда шавад.

Хангоми таҳияи методология бояд ба омӯзиши омилҳо, аз ҷумла, намудҳои фаъолият, сохтори дороӣҳо, арзиши манбаъҳои сармоӣ худӣ ва сармоӣ қарзӣ ва дигар чизҳои, ки бо фаъолияти корхонаҳои азим алоқаманданд, диққати махсус дода шавад. [3, с.186].

Ҳамзамон, хароҷоти стандартӣ бояд ҳамеша аз хароҷоти воқеӣ камтар бошад ва ҳар қадар фарқи баъзи хароҷоти воқеӣ ва стандартӣ камтар бошад, маҳсулнокии ҳамон қадар зиёд мешавад [6, с.201]. Моҳияти ин усул дар чист? Асоси низоми стандартӣ-арзишро пеш аз ҳама меъёри пешакии хароҷот ташкил медиҳад. Меъёрҳо ҳамчун меъёрҳои (стандартҳо) қатъӣ муқарраршуда ҳисобида мешаванд. Тафовут баъзи хароҷоти воқеӣ ва стандартӣ дар давоми сол дар ҳисобҳои ҷудоғонаи фарқияти ҷамъоварӣ карда шуда, пурра аз натиҷаҳои молиявии корхона аз ҳисоб бароварда мешавад. Ҳисобкунии аз рӯи меъёрҳои стандартӣ ҳамчун асос барои идоракунии хароҷоти амалиётӣ ва аз ин рӯ истеҳсолот хизмат мекунад.

Барои муайян кардани сабабҳои фарқият ва андешидани чораҳо барои пешгирии онҳо дар оянда, фарқиятҳои муайяншуда ҳатман таҳлил карда мешаванд. Дар корхонаҳои, ки низоми стандарт-костро истифода мебаранд, баҳисобгирии дуршавии хароҷоти ҳақиқӣ аз стандартҳо аз рӯи ҳисобҳои зерин ба роҳ монда мешавад:

- фарқият дар сарфи масолех;
- тағйирёбии музди меҳнат;
- тафовут дар хароҷоти умумӣ.

Дар асарҳои М. Вахрушина мафҳум ва мазмуни ин низомро то андозае муфассал баён мекунад [1, С.125].

Татбиқи амалии низоми «стандарт-кост» аз таҳияи стандартҳо аз рӯи ифодаи ҷисмонӣ ва пулӣ бо назардошти андозагирии меъёрҳо, муайян кардани фарқиятҳо аз меъёрҳо, муайян кардани сабабҳои, ки боиси ин қашавӣ ва марказҳои масъулият. Методологияи ҳисоб кардан ва таҳлили фарқиятҳо дар ҷадвали 1 оварда шудааст.

Ҷадвали 1.

Методологияи ҳисобкунии фарқият дар низоми баҳисобгирии стандарт-кост

Намудҳои фарқият	Ҳисобкунии фарқият
<p>Аз рӯи масолех:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аз рӯи шумораи масолехи истифодашуда - аз рӯи нархи масолехи истифодашуда - фарқияти умумии хароҷоти масолех 	<p>(Шумораи меъёрии маводҳои аз рӯи хароҷоти ҳақиқӣ – хароҷоти ҳақиқии масолех) х шумораи маводҳои харидашуда</p> <p>(Нархи меъёрии як воҳиди мавод – нархи ҳақиқӣ) х шумораи маводҳои харидашуда</p> <p>(Хароҷотҳои меъёрӣ ба воҳиди мавод – хароҷоти ҳақиқии ба воҳиди мавод) х шумораи маводҳои харидашуда</p>
<p>Аз рӯи кор ва музди меҳнат</p> <ul style="list-style-type: none"> - аз рӯи музди меҳнат - аз рӯи ҳосилнокии меҳнат - фарқияти умумии оид ба хароҷотҳои меҳнат 	<p>(Музди меҳнати як соати меъёрӣ – музди меҳнати як соати ҳақиқӣ) х вақти коркарди ҳақиқӣ</p> <p>(Вақти меъёри барои барориши муҳсулоти ҳақиқӣ – вақти ҳақиқии кор) х меъёри соатбайи музди меҳнат</p> <p>(Хароҷотҳои меъёрӣ ба воҳиди маҳсулот – хароҷоти ҳақиқии воҳиди маҳсулот) х ҳаҷми ҳақиқии барориши маҳсулот</p>
<p>Аз рӯи хароҷотҳои иловагӣ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аз рӯи хароҷотҳои тағйирёбандаи иловагӣ - аз рӯи хароҷотҳои доимии иловагӣ 	<p>(Меъёри тахминии хароҷотҳои иловагии тағйирёбанда ба воҳиди маҳсулот – меъёри воқеии хароҷотҳои иловагии тағйирёбанда ба воҳиди маҳсулот) х ҳаҷми воқеии барориши маҳсулот</p> <p>(Меъёри тахминии хароҷотҳои иловагии доимӣ ба воҳиди маҳсулот – меъёри воқеии хароҷотҳои иловагии доимӣ ба воҳиди маҳсулот) х ҳаҷми воқеии барориши маҳсулот</p>
<p>Аз рӯи ғоидаи умумӣ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аз рӯи нархи фурӯш - аз рӯи ҳаҷми фурӯш - фарқиятҳои умумӣ оид ба ғоидаи умумӣ 	<p>(Нархи меъёрии воҳиди маҳсулот – нархи воқеии воҳиди маҳсулот) х ҳаҷми воқеии фурӯш</p> <p>(Ҳаҷми тахминии фурӯш – ҳаҷми фурӯши воқеӣ) х ғоидаи меъёрӣ ба воҳиди маҳсулот</p> <p>(Ғоидаи меъёрии умумӣ – ғоидаи воқеии умумӣ) х ғоидаи меъёрӣ ба воҳиди маҳсулот</p>
<p><i>Эзоҳ: ҷадвал дар асоси адабиёти омӯхташуда тартиб дода шудааст [5,8]</i></p>	

Чӣ тавре, ки аз ҷадвал дида мешавад, дар стандарт-кост асоси назорат аз болои аниқтар муайян кардани фарқият аз меъёрҳои муқарраршудаи хароҷот мебошад, ки ин ба беҳтар шудани ҳуди хароҷот низ мусоидат мекунад. Агар ин гуна назорат набошад, ин низом бесамар мешавад. Принципҳои ин низом умумӣ буда, ба ҳар як усули баҳисобгирии хароҷот ва усули ҳисоб кардани арзиши аслии маҳсулот (кор, хизмат) татбиқ карда мешаванд.

Хулоса. Ҳамин тариқ, мо метавонем хулоса барорем, ки низоми стандарти-арзиш ва усули меъёрии баҳисобгирии хароҷот мафҳумҳои яхела нестанд, аммо ғояи ҳарду хароҷот яхела буда, муқаррар кардани меъёрҳо (стандартҳо), муайян кардан ва

баҳисобгирии хароҷотро дар бар мегирад, қафомонӣ ва кор карда баромадани тадбирҳои бартараф намудани онҳо. Азбаски дар таҷрибаи субъектҳои иқтисодӣ ҷорӣ ва инкишоф додани низоми стандарт-кост нақши калон мебозад, корхонаҳо бояд усули баҳисобгирии стандартии арзиши аслиро бо низоми стандарт-кост истифода баранд.

Инак, ба фикри мо, дар нақшаи кори ҳисобу китобҳои субъектҳои иқтисодӣ барои ба ҳисоб гирифтани ва инъикос намудани фарқиатҳо дар хароҷоти ҳақиқӣ ва меъёрӣ чудо кардани зерҳисобҳои махсус пешбинӣ кардан ба мақсад мувофиқ мебуд. Нақшаи стандартии ҳисобҳо чунин имкониятеро фароҳам намеорад, ки ин тағйирот инъикос карда шавад.

Дар асоси гуфтаҳои боло ҷорӣ намудани усули меъёрии баҳисобгирии хароҷот ва арзиши асли дар субъектҳои иқтисодӣ, инчунин «стандарт-кост», «директ-костинг»-и тағйирёфта аҳамияти калон дорад, зеро он барои кам кардани арзиши аслии маҳсулот мусоидат мекунад арзиши корҳои таъмир ва қарорҳои самарабахши идоракунии қабул мекунад.

АДАБИЁТ

1. Вахрушина М.А. Бухгалтерский управленческий учет. - М: Финстат-информ, 6-е изд., испр. - М.: 2007. — 570 с.
2. Дадомаев Д.Н. Организация контроля системы учета в условиях применения международных стандартов финансовой отчетности / Дадомаев Д.Н.// Ахбори ДДТТ. Серия общественных наук. – 2021. - №4/1 (38). ISSN 2308-054X. С. 154-159.
3. Дадомаев Д.Н., Қӯзибоева Б.М. Хароҷотҳои трансаксионӣ ҳамчун объекти баҳисобгирии корхонаҳои азим / Кишоварз. Душанбе. 4(93) 2021. – С. 184-188 ISSN 2074-5435
4. Майер Э. Контроллинг как система мышления и управления: Пер. с нем. / Под ред. С.А. Николаевой. - М.: Финансы и статистика, 1993. - 96 с.
5. Нидлз Б., Андерсон А., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета: Пер. с англ./Под ред. С.А. Соколова. М.6 Финансы и статистика, 2-е издание. - 2004. - 428 с.
6. Практика контроллинга: Пер.с нем. /. Подред. и с предисл. М. Л. Лукашевича, Е. Н. Тихоненковой. – М.: Финансы и статистика, 2003. - 336 с. - Пер. изд.: Deyhle A. Controller- Praxis. – Management Service.
7. Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж. Бухгалтерский учет: управленческий аспект: Пер.с англ. / Под ред. Я.В. Соколова. М.: Финансы и статистика, 2000. - 416 с.
8. Энтони А., Аткинсон, Раджив Д., Банкер, Роберт С, Каплан, С.Марк Янг. Управленческий учет: Пер.с англ.-М.: Издательский дом «Вильяме», 2016. – 880 с.

LITERATURE

1. Vakhrushina M.A. Accounting management accounting. - M: Finstat-inform, 6th ed., corrected. - M.: 2007. - 570 p.
2. Dadomatov D.N. Organization of control of the accounting system in the conditions of application of international financial reporting standards / Dadomatov D.N.// Akhbori DDTT. Social Sciences Series. - 2021. - No. 4/1 (38). ISSN 2308-054X. pp. 154-159.
3. Dadomatov D.N., Kuzibaeva B.M., Transaction costs as object of accounting corporations / Kishovarz. Dushanbe. 4(93) 2021. – pp. 184-188 ISSN 2074-5435
4. Mayer E. Controlling as a system of thinking and management: Per. with him. / Ed. S.A. Nikolaeva. - M.: Finance and statistics, 1993. - 96 p.
5. Needles B., Anderson A., Caldwell D. Principles of accounting: TRANS. from English / Ed. S.A. Sokolov. M.6 Finance and statistics, 2nd edition. - 2004. - 428 p.
6. The practice of controlling: Translated from German. /. Sub-red. and with preface. M. L. Lukashevich, E. N. Tikhonenkova. - M.: Finance and statistics, 2003. - 336 p. - Per. Ed.: Deyhle A. Controller-Praxis. – Management service.
7. Horngren Ch.T., Foster J. Accounting: management aspect: Translated from English. / Ed. I'M IN. Sokolov. M.: Finance and statistics, 2000. - 416 p.
8. Anthony A., Atkinson, Rajeev D., Bunker, Robert S. Kaplan, S. Mark Young. Management accounting: Translated from English-M.: Publishing house "Viljame", 2016. - 880 p.